

GANG DOOR DE KERKDIENTST EN HET KERKELIJK JAAR

Samengesteld door ds. Helma van Loon-Kuiper
ten behoeve van de gemeenteleden van de Open Hof te Culemborg
april 2010

ORDE VAN DIENST
voor de morgendienst
in de Open Hof

DIENST VAN DE VOORBEREIDING	3
- orgelspel	3
- welkom (<i>ouderling van dienst</i>)	3
- drempelgebed (<i>ouderling van dienst</i>)	3
- aanvangslied (Psalm)	4
- bemoediging en groet (<i>voorganger</i>)	4
- Klein Gloria	5
- gebed van verootmoediging	5
- genadeverkondiging	5
of:	
- kyriegebed	6
- glorialied	7
- leefregel	8
DIENST VAN DE SCHRIFT	8
- gebed	9
- moment voor jong en oud (<i>kinderen gaan naar de nevendienst</i>)	9
- schriftlezingen, afgewisseld met één of meer liederen	10
- preek	11
- lied (geloofsbelijdenis)	11
- lied als de kinderen terug zijn in de kerk	11
DIENST VAN DE TOEWIJDING	12
- gebeden (dankgebed, voorbeden, stil gebed, Onze Vader)	12
- collecte	13
- slotlied	13
- wegzending en zegen (<i>gezongen 'Amen'</i>)	13

WAT AAN DE DIENST VOORAF GAAT

Voordat je naar de kerk gaat

Waarom ga je, gaan we naar de kerk?

Motieven om naar de kerk te gaan, zijn bijvoorbeeld:

- om de dienst van de lofprijzing samen met de gemeente te verrichten (om samen te zingen ter ere van de Eeuwige)
- om verder thuis te raken in het geheim van de Schriften (om een preek te horen)
- om de nood van mens en wereld voor Gods aangezicht te brengen (om te bidden)
- om de hoop op Gods komende koninkrijk in gemeenschap te vieren (om avondmaal te vieren)
- om te gedenken en te vieren de grote daden van de Heer (feestdagen vieren)
- om toegerust te worden voor de dienst in de wereld

Het doel van iedere eredienst is als gemeente samen te komen voor God en weer herboren, hernieuwd, bevrijd, ja opgewekt, de 'wereldweek' in te gaan.

Een gebed om thuis te bidden voordat je naar de kerk gaat (Dienstboek, p. 152):

*Gij, die God zijt, bron van mijn leven –
dit is de dag die Gij gemaakt hebt als een licht voor alle dagen.
Laat mij opgaan naar uw huis en voeg mij samen
met allen die uw Naam bezingen in uw dienst,
tot eer van U en tot heil van deze wereld.
Omwille van uw Zoon, de Verrezene, Jezus Christus. Amen.*

Voorbereiding voor de kerkdienst

Ieder die een taak heeft in de dienst bereidt zich voor:

- **koster**
(kaarsen, koffie, water, doopvont, stoelen, klok, tafel, enz.)
- **leiding kindernevendienst**
(wat gaan we doen, alles klaarzetten, afspraken met predikant)
- **leiding crèche** (alles klaarzetten)
- **organist** (oefenen)
- **commissie voor symbolisch bloemschikken**
(bloemen, liturgisch bloemschikwerk)
- **predikant**
(preek, orde van dienst, juiste kleur stola)
- **ouderling van dienst**
(consistoriegebed, afkondigingen, waakzaamheid tijdens de dienst)

- **diakenen**
(collecte, avondmaal, afkondiging collecte, folders, kalenders, bloemen, enz.)
- **commissie van ontvangst**
(bij de deur mensen welkom heten en orde van dienst, weekbrief en eventuele andere folders aanreiken)
- **commissie verbeelding** (2x per jaar)
- **schoonmaakploeg**
(heeft de kerk schoongemaakt op een doordeweekse dag)
- **commissie Amnesty International**
(zorgt dat er brieven klaar liggen om te tekenen)
- **koren**
- **mensen van de boekentafel**

Waarschijnlijk is de lijst nog langer. Er is bijvoorbeeld ook nog iemand die de orden van dienst drukt, de verwarming instelt, de stoelen goed zet, enz. enz. Kortom, bij de voorbereiding van een eredienst zijn gewoon erg veel mensen betrokken.

Consistoriegebed

De ouderling van dienst bidt in de kerkenraadskamer voor de dienst.

Vrijlandt schrijft in zijn boek over de liturgie: 'Ik besef telkens weer, dat het een goede zaak is dat gemeenteleden en zo ook de ambtsdragers elkaar dragen in gebed. Dat geldt dan voor de predikant, voor doopouders, bruid en bruidegom, etc. Ook dit gebed hoort bij de royaliteit waarmee je elkaar voor Gods aangezicht zet. Bovendien is voor de predikant ook alle plezier er af, om de nu volgende dienst te beschouwen als "zijn" preekbeurt. Het is geen dienst van hem of haar, maar van de gemeente die samenkomt om God te ontmoeten. In die dienst mag hij of zij voorgaan; die wordt hem of haar toevertrouwd. Bij binnenkomst wordt de voorganger dan ook door de ouderling die royale hand toegestoken (*er hoeft niets gezegd te worden*): "We vertrouwen het jou toe om in deze dienst van onze gemeente voor te gaan; moge God je zegenen!" Dat is elkaar in de ruimte zetten' (*Liturgiek*, p. 180v.).

Een consistoriegebed (Dienstboek, p. 152)

Heer, onze God, U danken wij dat Gij ons op deze dag geroepen hebt naar uw huis.

*Als uw gemeente zijn wij samengekomen – de een met blijdschap,
de ander met verdriet – om naar uw stem te horen.*

Breng alle andere stemmen in ons tot zwijgen en laat uw Woord alleen spreken.

*Geef daartoe wie ons voorgaan uw heilige Geest, die harten en monden opent,
opdat wij ons verenigen met heel uw Kerk, tot eer van uw Naam
en tot opbouw van de gemeente van Jezus Christus, onze Heer. Amen.*

DE DIENST

Ordering

In de loop van de tijd is er in de verscheidene christelijke kerken een verrassende eenstemmigheid ontstaan over wat de wezenlijke elementen zijn van de christelijke eredienst. Er zit een duidelijke opbouw in de dienst, die ook werkelijk tot opbouw moet dienen. De volgende elementen komen zeker aan de orde: spreken van God, antwoorden van de gemeente, enigerlei vorm van dienen en bediening, uitzending en zegen.

DIENST VAN DE VOORBEREIDING

De hoofdgedachte bij de voorbereiding is, dat we vanuit het gewone leven, vanuit de wereld met alles wat we daarin hebben meegemaakt, voor Gods aangezicht willen komen.

Orgelspel

Voorafgaand aan de dienst is er orgelspel. Soms wordt er een lied ingeoeffend. De ambtsdragers en de predikant komen om 10.00 uur de kerkzaal binnen. Als er voor de dienst nog een lied geoeffend moet worden, kan dat ook voordat de ouderling van dienst de afkondigingen doet.

Welkom en drempelgebed

De ouderling van dienst heet de aanwezigen welkom en leest de afkondigingen voor (naam voorganger en organist, andere medewerkers, soms een geboortebericht en bestemming van de bloemen). Voordat het drempelgebed gebeden wordt (staat meestal afgedrukt in de orde van dienst) steekt de ouderling twee kaarsen op tafel aan als moment van voorbereiding op de dienst. Na het drempelgebed wordt het aanvangslied gezongen. Nadat dat lied gezongen is, geeft hij/zij de predikant, die dan naar voren komt, een hand.

Een drempelgebed is een voorbereidingsgebed dat goed in beurtspraak gebeden kan worden. In het boek *De weg van de liturgie* lezen we over de betekenis van het drempelgebed: 'Veelal staat in dit gebed van toenadering een bede om schuldvergeving voorop. Toch gaat het in dit gebed van toenadering om meer: om verlangen naar de ontmoeting met God, om overgave aan Hem. Maar de toon van het drempelgebed is nog wat bedremmeld.'

De dichter-theoloog Willem Barnard zegt het ergens zo: '...als de ouderling dan het allereerste gebed uitspreekt, is dat een schuchter, een bedeesd gebed. Later in de dienst zal het roepen om ontferming komen, het kyrieleis. En nog later (...) nog intiemere gebeden. (...) Maar nu zijn we nog nat van de regen buiten, koud van de wind of warm van het harde lopen als we te laat waren, de hele week zit nog in de plooiën van onze hersenschors, onze polsen kloppen nog niet het gestage ritme van een gemeente die luistert en zingt. We moeten als het ware nog een drempel over. Die aarzeling wordt vertolkt in het drempelgebed.'

Een drempelgebed (van N.L.M. Vlaming)

*Onder uw hoede, genadige God,
ontmoeten wij elkaar, mensen, jong en oud,
in goede en kwade dagen,
samen zoekend naar U, naar uw Koninkrijk
en soms vervreemd van U, van elkaar....
Daarom bidden wij U, Heer:
VERGEEF ONS AL WAT WIJ MISDEDEN
EN LAAT ONS WEER IN VREDE LEVEN. AMEN.*

Aanvangslied

Het aanvangslied is meestal een psalm, omdat een psalm benadrukt dat het in de dienst gaat om de Heer van Israël, de Vader van Jezus Christus. We zingen niet elke zondag dezelfde psalm, maar sluiten ons aan bij de traditie van de westerse kerk, die volgens het kerkelijk jaar voor elke zondag een aangegeven psalm kent, die staat in het teken van de komende schriftlezingen. Een aantal zondagen van het kerkelijk jaar hebben een naam die afkomstig is uit een psalm.

Bijvoorbeeld de zondagen in de Veertigdagentijd:

1. Invocabit me: 'Roept hij Mij aan...'	Ps. 91: 15
2. Reminiscere miserationum tuarum: 'Gedenk uw barmhartigheden'	Ps. 25: 6
3. Oculi mei: 'Mijn ogen...'	Ps. 25: 15

Bemoediging en groet

Onze hulp is in de Naam van de HEER, die hemel en aarde gemaakt heeft.

Deze woorden komen uit een gebed van Israël: Ps. 124: 8.

Psalm 124 is één van de pelgrimspsalmen, waarmee Israël zingend opgaat naar de tempel. En de psalm spreekt van een bedreigde situatie: er is water rondom, enz. Bange mussen zijn we soms midden in onze wereld, waar mensen tegen elkaar opstaan en elkaar te sterk zijn, vol dood, geweld, onrecht, kapotte en gebroken levens. Maar Israël leert het godsvolk waar we het zoeken moeten. Het gaat meteen in de dienst om het 'wij': Onze hulp... en die hulp ligt in de Naam van de Heer, in die unieke Heer van Israël, zoals Hij reddend en bevrijdend nabij wil zijn in zijn toewending tot ons mensen. Zijn naam luidt: Ik ben die Ik ben, Ik zal er zijn! Het is de Heer van Israël die bange mussen niet verder opschrikt, of mensen doet omkomen in het water maar die integendeel creatief, ruimtescheppend, wegen door het water heen breekt, en zich zo voor zijn volk inzet: scheppend de hemel en de aarde en daarmee herscheppend een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Van die Heer is onze hulp.

In 1574 werd het 'Onze hulp' uitgebreid met:

die trouw houdt tot in eeuwigheid en niet laat varen het werk van Zijn handen.

Na de bemoediging klinkt de groet:

*Genade zij u en vrede van God, onze Vader, en van Jezus Christus, de Heer,
in gemeenschap met de Heilige Geest.*

In deze groet komt het zegen-karakter sterk tot uiting. Het is een groet van Godswege.

Je kunt ook beginnen met de groet. Waarschijnlijk heeft de groet aan het begin van de dienst zijn oorsprong in het alledaagse leven. Het samenzijn kan beginnen na de groet, liefst wederzijds:

Voorganger: *De Heer zij met u!*

Gemeente: *Ook met u zij de Heer!*

De voorganger stelt zich met 'De Heer zij met u' voor als één die in dienst wil staan van God. En met haar wedergroet, 'Ook met u zij de Heer', geeft de gemeente aan dat zij de voorganger de voorgangers-rol toevertrouwt en dat zij hem of haar daartoe Gods kracht toebidt.

In veel gemeenten raakte een begroeting in meer eigentijdse woorden ingeburgerd. 'Van harte welkom, vrede en alle goeds' kan ook. Overigens kan men zich afvragen of het werkelijk gepast is de gemeente in de dienst welkom te heten. Waarom zou je haar welkom heten terwijl ze in haar eigen huis is?

Klein Gloria

Het Klein Gloria wordt niet gezongen als er een kyriegebed wordt gebeden en daarna een glorialied wordt gezongen. In sommige kerken wordt het Klein Gloria niet gezongen in de Adventstijd en de Veertigdagentijd, maar het is de vraag of dat juist is. Kun je niet te allen tijde zingen: *'Ere zij de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, als in den beginne, nu en immer en van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen'?*

Gebed van verootmoediging en genadeverkondiging

Wanneer we in de kerkdienst onze schuld belijden, treden we als gemeente voor Gods aangezicht. De gemeente in haar geheel belijdt schuld. In het 'staan voor God' ervaren we niet alleen onze nood en ellende, maar ook onze schuld. De belijdenis van schuld gaat over in een roep om ontferming, met een beroep op Gods volkomen barmhartigheid in Jezus Christus, teneinde weer in de vrijheid van de genade en de liefde te leven.

De schuldbelijdenis aan het begin van de dienst heeft in de gereformeerde traditie langzamerhand het kyrie verdrongen en we zouden kunnen zeggen dat op de plaats van het gloria de geboden (als leefregel der dankbaarheid) terecht zijn gekomen.

Bij de vernieuwing van de liturgie in de NHK en de GKN in de tweede helft van de vorige eeuw heeft in een deel van de kerken de schuldbelijdenis en de wetslezing weer plaats gemaakt voor het kyrie en gloria.

Meestal wordt een vorm van schuldbelijdenis dan opgenomen in het zogenaamde drempelgebed:

*Voor U belijden wij, almogende God,
voor heel uw kerk en voor elkaar,
dat wij gezondigd hebben in gedachte, woord en werk.
Ontferm U over ons, vergeef ons onze zonden
en geleid ons tot het eeuwige leven...*

Immink schrijft: 'De schuldbelijdenis is meer dan de optelsom van al onze verkeerde daden. Het is namelijk ook een gevoelsuiting waarmee we uitdrukking geven aan onze verslagenheid en tevens is het een roep om troost' (*De weg van de liturgie*, p. 189). En Vrijlandt zegt het zo: 'Zonde en schuld zijn geen zaken waar men over heen walsen kan, noch in het klein, noch in het groot. In persoonlijke levens ligt er veel stuk, evenals in wereldverband. Zolang ons rijke Westen voortgaat op de lijn van politieke, economische en strategische overheersing, zolang ze de voorkeur geeft aan kernenergie en starwars boven bestrijden van hongersnood en wij allen meedoen in dit systeem, in plaats van dat we handelen vanuit de liefde van Christus, zolang zal er ook in de viering plaats moeten zijn voor de schuldbelijdenis, en de mogelijkheid van ommekeer' (*Liturgiek*, p. 184).

Het woord 'genadeverkondiging' roept vragen op. Hoe kan een predikant nu zomaar genade afkondigen. Vergeving kan alleen worden toegezegd, bijvoorbeeld zo:

*Groter dan onze schuld reikt Gods genade
sterker dan de dood is zijn liefde
verder dan onze nood reikt zijn trouw!*

Kyriegebed

In plaats van een gebed van verootmoediging bidden we tegenwoordig meestal een kyriegebed. In het kyrie betrekken we direct de nood van de wereld in onze omgang met God. We kunnen het niet laten om meteen aan het begin van de dienst te denken aan de anderen, aan de wereld. Zeker als er in de afgelopen week iets schokkends is gebeurd, zou het vreemd zijn om eerst vrolijk te gaan zingen en dan pas stil te staan bij wat er is gebeurd. Een kyriegebed is een smeekgebed voor heel de schepping die zucht en reikhalzend uitziet naar Gods ontferming (Rom. 8: 18vv.). Als mensen die zelf deelhebben aan een vaak genadeloze wereld leggen we hier onze vragen, angsten, eenzaamheid en onmacht neer voor God. De intenties van het smeekgebed worden gevold door een gezongen of gesproken 'Kyrie'.

Aan het begin van het gebed kan de voorganger zeggen: 'Laten we God, de Heer, om ontferming aanroepen voor de nood van de wereld en zijn Naam prijzen, want Gods barmhartigheid kent geen einde'.

Het kan ook zijn dat de voorganger een zgn. 'opmaat naar het gloria' uitspreekt, na het kyriegebed. Bijvoorbeeld zo:

*Niemand is als onze God!
te groot voor het heelal,
klein genoeg voor ons leven
om dat te bewonen. God lof!*

In het kyriegebed klinkt het thema van de dienst al mee. Een voorbeeld van een kyrie op de tweede zondag van Advent:

*Wij wachten op U, Heer God, onze Koning
op uw komen naar deze wereld,
omdat we verlangen naar recht en gerechtigheid,
omdat we zien: de onvrede, het geweld,
het machtsmisbruik en de ongelijkheid, overal op aarde,
Daarom bidden wij U: HEER, ONTFERM U!*

*Wij wachten op U, Heer God, onze Herder,
op uw komen naar deze wereld,
omdat we de weg kwijt zijn, de weg niet meer zoeken,
omdat we geen uitweg zien, verdwalen op heilloze wegen,
belaagd worden door duisternis en dood.
Daarom bidden wij U: CHRISTUS, ONTFERM U!*

*Wij wachten op U, Heer God, onze Verlosser,
op uw komen naar deze wereld,
op uw 'er zijn', midden onder ons,
omdat we hunkeren naar vrede, naar toekomst,
nieuwe wegen, liefde en licht, vergeving en heelheid,
voor heel de aarde, voor alle mensen,
Daarom bidden wij U: HEER, ONTFERM U!*

Gloria

Na het kyriegebed wordt er een glorialied gezongen. Het gloria is ontleend aan de engelenzang bij de geboorte van Jezus ('Ere zij God'). In de lofprijzing klinkt bevrijding, ruimte om te leven en de genade van God. Er wordt geen glorialied gezongen in de voorbereidingstijd op Kerst en Pasen.

Een voorbeeld van een glorialied is Gezang 424:1

*Looft overal, looft al wat adem heeft, looft God die leeft.
De aard' is niet zo wijd, of God wordt lof bereid,
zo hoog de hemel niet of daarheen reikt het lied.
Looft overal, looft al wat adem heeft, looft God die leeft.*

De wet of leefregel

Na de genadeverkondiging werd vroeger de wet (Deut. 5, Ex. 20) gelezen of een nieuwtestamentische wetslezing. Je kunt de wet ook vóór het gebed van verootmoediging lezen, omdat de wet ons onze zonde doet kennen (Calvijn). De tien geboden aan het begin van de dienst maakt duidelijk dat het leven van de gemeente in dienst van God staat. In het dienstboek staan voorbeelden van de wet als smeking, lofzegging, geloofsbelijdenis en heenzening.

De tien woorden als heenzening (*Dienstboek*, p. 846):

*Met Uw woord in ons hart en onze handen vaardig tot Uw werk
spreken wij uit, o HEER, jegens U en onze naaste:
dat wij U zullen dienen en niemand anders –
dat wij Uw beeld en gelijkenis herkennen zullen in de gestalte van Jezus
Christus, dienstknecht van de minsten der mensen –
dat wij Uw Naam zullen heiligen –
dat wij Uw toekomstige dag zullen vieren –
dat wij onze ouders zullen eerbiedigen –
dat wij het leven hoog houden –
dat wij elkaar trouw zullen zijn –
dat wij ons niets van elkaar zullen toe-eigenen –
dat wij elkaar met waarheid zullen ontmoeten –
dat wij elkaar het goede van het leven gunnen –
Zo hebben wij gehoord, zo zullen wij doen,
Heer, onze God, gezegend zijt Gij.*

DIENST VAN DE SCHRIFT

In de voorbereiding (voor de dienst en tijdens de dienst) is er sprake van een beweging. We komen als gemeente met heel haar hebben en houden vanuit het leven, vanuit de wereld, voor Gods aangezicht. De beweging is die van de mens naar God toe. Eigenlijk is de dienst van de voorbereiding één aaneengesloten gebed. De gemeente roept om hulp, vergeving van schuld, ontferming in de nood van de wereld en eindigt in de lofzang. Wat blokkeert om God te ontmoeten, moet eerst uit de weg geruimd worden.

In de dienst van de Schrift is de beweging van God uit naar de mens, de gemeente. God wordt sprekend aanwezig. We verkondigen in de kerk met elkaar: sprekend, zingen, uitleggend, het woord Gods bedienend, van God naar de gemeente, door zijn Geest.

Zondagsgebed, collecta-gebed of gebed om de heilige Geest

Alle gebeden tot dusver worden samengevat in het gebed van de zondag, dat ook wel collecta wordt genoemd (collecta = wat verzameld is). Dit gebed bestaat in zijn meest volledige vorm uit vijf elementen: de aanroeping (*Heer, onze God*), een toevoeging waarin iets gezegd wordt over God (*U die...*), een bede voor de geloofsgemeenschap, het doel (*opdat...*) en een afsluiting (*door Jezus Christus onze Heer...*). In dit gebed klinkt het thema van die zondag. Zo worden gemeente en Schriftgedeelte van die dag op elkaar betrokken.

W.R. van der Zee heeft een boekje samengesteld met daarin voor iedere zondag van het kerkelijk jaar een zondagsgebed (*Zondagswoorden*, Zoetermeer 1995). Deze gebeden kun je ook heel goed thuis bidden.

Een zondagsgebed, voor de eerste zondag van de Veertigdagentijd (de verzoeking van Jezus in de woestijn is dan altijd het thema):

*God, op wie wij vertrouwen,
vernieuw en verdiep in ons door deze inkeer van veertig dagen
ons verstaan van de weg die uw Zoon is gegaan door water en woestijn
en versterk onze bereidheid Hem te volgen op die weg.
Wij die onszelf hebben gezocht, onze naam, ons koninkrijk, onze wil,
en die bezorgd waren om wat nergens toe dient, wij bidden tot U, o God: neem
ons gebed aan, houd ons de hand boven het hoofd en ga met ons samen de
donkere weg naar uw licht, door Jezus Christus, onze Heer. Amen.*

In plaats van of ter aanvulling op het zondagsgebed kan een gebed om de heilige Geest worden gebeden, ook wel 'gebed bij de opening van de Schriften' genoemd. We bidden dit gebed bewust voordat de kinderen naar de kindernevendienst gaan zodat er ook gebeden kan worden voor een goede samenkomst van de kinderen in hun eigen ruimte.

Een gebed om de heilige Geest passend bij de gelijkenis van de zaaier:

*Heer, open uw Woord voor onze harten, open onze harten voor uw Woord.
Maak ons bestaan tot goede aarde voor het zaad van uw Rijk,
opdat het wortel schiet in ons leven, bloeien zal en vrucht dragen.
Opdat ons doen en denken getekend moge worden
door de aanraking met uw Zoon Jezus, onze Heer, vandaag en al onze dagen.*

Moment voor jong en oud (daarna gaan de kinderen naar de nevendienst)

Na het zondagsgebed of het gebed om de heilige Geest komen de kinderen die naar de kindernevendienst gaan naar voren en houdt de voorganger een praatje met ze. Het moment met de kinderen heeft altijd te maken met het thema van de dienst en daarom wordt het ook het moment voor jong en oud genoemd. Het zet iedereen, als het goed is, alvast of alweer aan het denken over het onderwerp van die zondag.

Schriftlezingen en liederen

In de meeste protestantse gemeenten in Nederland wordt het zgn. Oecumenische Leesrooster gevolgd (sinds 1977 is dit leesrooster er). Wat in onze kerken aan de orde is, is in heel veel kerken aan de orde, die zondag. Dat geeft een gevoel van verbondenheid. Het Oecumenische Leesrooster is een uitgave van de Raad van Kerken die ook een blad uitgeeft, De Eerste Dag, dat allerlei informatie biedt rond de lezingen (mogelijke liederen, stukje uitleg, mogelijkheden om met de kinderen te doen en ook andere passende teksten). Kind op Zondag, het blad dat gebruikt wordt door de leiding van de kindernevendienst, volgt het leesrooster. Meestal horen de kinderen hetzelfde verhaal als de mensen in de kerkzaal.

Uiteraard is het kerkelijk jaar meebepalend voor de lezingen. Dat met de Kerst het kerstevangelie wordt gelezen en met Pasen het verhaal van de opstanding zal duidelijk zijn, maar zo zijn er meer 'vaststaande' lezingen. Bijvoorbeeld:

- Epifanie (eerste of tweede zondag na Kerst): doop van Jezus in de Jordaan
 - 2e zondag na Epifanie (*Kanazondag*): de bruiloft te Kana (*Johannes 2:1-11*)
 - 1e zondag van de Veertigdagentijd: verzoeking van Jezus in de woestijn
- Ieder jaar ligt het accent op één van de drie evangeliën, Matteüs (A-jaar), Marcus (B-jaar) of Lucas (C-jaar).

Er wordt in principe iedere zondag gelezen uit het Oude en uit het Nieuwe Testament. In de preek kunnen de lezingen allebei ter sprake worden gebracht en met elkaar worden verbonden (niet in de zin van profetie en vervulling maar als een eenheid), maar het accent kan de ene keer meer op de oudtestamentische lezing en een andere keer meer op de nieuwtestamentische lezing liggen.

Op het Oecumenische Leesrooster staat ook altijd een brieflezing. Vanouds is de brieflezing een soort 'toepassing' bij de evangelielezing. Meestal heeft een dergelijke lezing een ethische strekking en kan daarom ook goed gelezen worden als leefregel (na de genadeverkondiging of het glorialied).

Na de lezingen wordt er gezongen. In principe zingen we de psalmen en gezangen die in het *Liedboek voor de kerken* staan, maar uiteraard is het mogelijk om liederen uit andere bundels te kiezen en die af te drukken in de orde van dienst. Bundels die naast het Liedboek worden gebruikt zijn bijvoorbeeld de volgende:

- *Evangelische Liedbundel*, Zoetermeer 1999
- *Op de wijze van het lied*, H. Mudde, Zoetermeer 2005
- *Tegen het donker, 100 liederen om samen te zingen*, S. de Vries, Zoetermeer 2002
- *Tussentijds, Aanvullende Liedbundel*, Kampen 2005
- *Zingende gezegend*, A.F. Troost, Zoetermeer 1992
- *Zingenderwijs, Nieuwe teksten op bekende melodieën*, Kampen 2005
- *Zolang er mensen zijn, 100 liederen voor de eredienst*, H. Oosterhuis, Kampen 1993

Preek / uitleg / verkondiging / meditatie

Eigenlijk is alles wat vóór de preek gebeurt, gezegd en gezongen is al meebepalend voor de inhoud van de preek. Niet iedere predikant maakt eerst de orde van dienst en dan pas de preek, maar het is wel de manier om eenheid te krijgen in de dienst, denk ik. De preek past in de 'bedding van de liturgie', zal ik maar zeggen.

Als mensen thuis over de dienst napraten zal het niet alleen gaan over de preek maar over de hele dienst. En vooraf, als u de orde van dienst in handen heeft, kunt u, onder het orgelspel voor de dienst, al de grote lijn in de dienst ontdekken.

Vrijlandt omschrijft de taak van de predikant als volgt: 'Voor elke prediker/uitlegger is het een vraag hoe hij of zij een "pontifex" (bruggenbouwer) zal zijn tussen het toen van de Schrift en het nu waarin wij leven. De uitlegger moet kruipen in de huid van profeet en apostel, en verduidelijken wat het door hen gezegde nu te betekenen heeft midden in de gemeente, waarmee men optrekt' (*Liturgiek*, p. 196).

De prediker is vooral dienaar van het Woord, dat betekent dat de Schrift aan het woord moet/mag komen. De uitleg die gegeven wordt zal ook in de lijn van de leer van de kerk liggen. Vrijlandt zegt daarover: 'Dit is geen aanmoediging tot een afsluitend star en dor dogmatisme, maar een rode lamp voor wie als prediker zich te veel laat leiden door subjectieve gevoelens, en op de koop gaat met schriftwoorden, door als kanselredenaar een meeslepende of klinkende toespraak te willen houden. Zo'n prediker trekt de aandacht naar zichzelf toe, en vergeet te verwijzen naar de wijze waarop God met Israël en in Christus handelt en ons door de Heilige Geest in dat handelen wil betrekken. Deze maakt de gemeente tot gehoor, tot auditorium van zichzelf.

Veerleer zal men zoekend en twijfelend misschien de weg van het heil verkondigen, om samen met de gemeente de weg ten leven te vinden, met respect voor de Schrift en voor de gemeente, die op de loper die uitgelegd wordt de haar gewezen weg zal gaan. Het is de weg van de unieke Heer, die men verkondigt' (*Liturgiek*, p. 197).

Lied na de preek, belijdenis

Het lied na de preek is als het ware een antwoord van de gemeente op de verkondigde boodschap. Op deze plek is het daarom ook goed mogelijk om de geloofsbelijdenis te zeggen of te zingen als een gelovig 'ja' op Gods aanbod, zijn heil. De gemeente zingt haar vertrouwen uit.

Lied als de kinderen weer in de kerk zijn

De bedoeling van het lied dat er gezongen wordt als de kinderen weer in de kerk zijn, is dat er in een dienst in ieder geval één lied wordt gezongen dat wat tekst en muziek betreft voor de kinderen makkelijk te volgen is. Het mooiste is natuurlijk dat de kinderen het lied kennen maar dat zal niet altijd het geval zijn.

Gekozen wordt uit bundels met kinderliederen zoals *Alles wordt nieuw* van Hanna Lam en *Kom zing mee* (wordt op de scholen gebruikt). In de Adventstijd en de Veertigdagentijd wordt er een projectlied gezongen (meestal uit *Kind op Zondag*).

DIENST VAN DE TOEWIJDING

Gebeden (dankgebed, voorbede, stil gebed, Onze Vader)

De opbouw van het **dankgebed** is als volgt:

- dank voor de gave van Gods Woord
- bede om de doorwerking van het Woord in het leven van de gemeente en van iedereen afzonderlijk
- eventueel een overgang naar de voorbede

bijvoorbeeld zo (dankgebed bij Jona 1 en Matt. 14: 22-33):

*Heer, onze God, U danken wij om Jezus Christus, uw Zoon,
in wie Gij ons de reddende hand biedt.*

Als wij bang zijn, als wij vluchten, als wij ondergaan, Gij zijt er.

Daarom bidden wij:

*geef uw kerk de moed van Jona om schuld te bekennen,
als ze haar roeping uit de weg gaat.*

*Vernieuw uw kerk, o God, en geef haar het geloof
en de gehoorzaamheid van Petrus om uw Zoon te volgen.*

Zo bidden wij allen tezamen: HEER, ONTFERM U.

Kenmerken van de voorbede:

- de voorbede is een gebed van de geloofsgemeenschap, een gemeenschappelijk gebed
- kernnoties zijn:
 - de kerk (gemeenschap) en haar dienaren,
 - de wereld (gemeenschap) en die over ons gesteld zijn,
 - de (persoonlijke) nood en dood in het leven (mensen die in het bijzonder aan Gods hoede worden aanbevolen)
- de voorbede is een gebed voor allen die op Gods hulp en bijstand zijn aangewezen
- de intenties wijzen boven de lokale kerkgemeenschap uit: ze kunnen ook ingaan op actuele thema's en vragen
- na iedere intentie kan een gezamenlijke acclamatie worden uitgesproken, bijvoorbeeld in de kersttijd: *Geef vrede, Heer, in onze dagen*
- in de voorbede kan ruimte gemaakt worden voor een persoonlijk gebed in stilte
- de voorbede wordt afgesloten met een gezamenlijk gebeden Onze Vader (tenzij de Maaltijd van de Heer wordt gevierd).

Wat de voorbede vooral niet moet zijn:

- herhaling van de preek
- geen tot niets verplichtend wensenpakket dat aan God wordt voorgelegd
- geen ideologisch actieprogramma

Collecte

De oorsprong van de inzameling in de kerkdienst ligt in het delen van gaven (in natura) bij de liefdemalen van de eerste gemeenten. Zo vierde men gemeenschap met de Heer en met elkaar. Wat er overschoot, ging naar de armen, zieken en gevangenen. Avondmaal loopt over in diaconaat; eredienst in dienstbetoon (*De weg van de liturgie*, p. 224). Of te wel: de dienst van de lofprijzing met open ogen en harten naar de Ander ligt in één lijn met de dienst van de solidariteit met open oog en hart naar de ander (*Liturgiek*, p. 224).

De collectes worden aangekondigd door de predikant of door één van de diakenen. In de Adventstijd en de Veertigdagentijd wordt er extra aandacht geschonken aan de projecten van KerkinActie. De diakenen en collectanten collecteren en leggen de collectezakken als offergave in een mand die op de tafel staat.

Slotlied

Een goed slotlied is niet zozeer een slotlied van de dienst, in engere zin, maar veeleer beginlied van de voortgaande dienst, in ruimere zin.

Wegzending en zegen

De wegzending 'Gaaf dan heen...' herinnert aan de zending van de apostelen door Jezus. De gemeente wordt ontbonden. De bedoeling is dat ieder zijn/haar plek in de wereld weer inneemt (gezonden gemeente).

Voorbeeld van wegzending (zondag in de Veertigdagentijd):

Reken op de Heer, Hij zal u niet ontbreken.

Gaat dan heen, gedachtig aan uw doop,

staande in het licht van Gods liefde,

gaande op de weg van zijn gerechtigheid,

dragende zijn zegen voor u en elk ander.

De zegening lijkt op de begroeting 'genade en vrede zij u' en daarmee is de cirkel rond, zou je kunnen zeggen. Een zegen is in de bijbel meer dan een bede of een wens. Het is een concrete heilzame kracht, die leven geeft en het leven sterkt. Met het hoofd gebogen en de handen geopend mogen we de zegen van de Heer ontvangen.

Zegen: *De Here zegene u en behoede u; de Here doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig; de Here verheffe zijn aangezicht over u en geve u zijn vrede* (Num. 6: 24 - 26).

of

De genade van de Heer Jezus Christus, en de liefde van God,

en de gemeenschap van de Heilige Geest zij met u allen (2 Kor. 13: 13).

Na de zegen worden de kaarsen op tafel gedooft en gaat de dienst in de wereld weer verder.

HET LITURGISCH JAAR

Christus' dood en verrijzenis – dat is het hart van het liturgisch jaar en van iedere zondagse eredienst. Het is gebruikelijk om het liturgisch jaar te laten beginnen met de eerste zondag van Advent, maar eigenlijk kunnen we beter zeggen dat de cirkel geen begin en einde heeft en wel een middelpunt.

Al vierend, het hele jaar door en elk jaar weer opnieuw, eigent de gemeente zich het evangelie van Jezus Christus toe, zo zou je kunnen zeggen.

KERSTKRING: tijd van Advent (vier zondagen), het feest van Kerst en Epifanie, en de zondagen van Epifanie.

Advent (de kerkelijke kleur is paars, de kleur van bezinning en inkeer, maar op de derde zondag van Advent licht de kleur op tot roze)

De thema's van de Advents-zondagen zijn: de voorbereiding op het feest van Christus' eerste komst en zijn tweede komst in heerlijkheid. Johannes de Doper, de profeet Jesaja en Maria, de moeder van Jezus, komen zeker aan de orde in deze tijd.

Kerst en Epifanie (de kleur is wit, de kleur van Christus, de kleur van blijdschap)

We vieren in de kerk de geboorte van Christus en het begin van Jezus' weg met zijn doop door Johannes de Doper (Epifanie).

Op oudejaarsavond komt de gemeente ook bij elkaar en vaak ook nog op nieuwjaarsmorgen (de achtste dag na Kerst). Op nieuwjaarsdag gedenken we de naamgeving en de besnijdenis van Jezus.

Zondagen van Epifanie (de kleur is groen, de kleur van leven en hoop)

In deze periode wordt meer en meer zichtbaar wie Jezus is en welke betekenis Hij voor ons heeft. De roepingsverhalen en genezingsverhalen komen aan de orde en ook delen uit de zgn. Bergrede.

PAASKRING: Veertigdagentijd, de drie dagen van Pasen, en de Paastijd, die wordt besloten met Pinksteren.

Veertigdagentijd (de kleur is paars, kleur van bezinning en inkeer, maar op de 4^e zondag licht de kleur op tot roze)

Veel lezingen en gebeden herinneren aan de oorsprong van deze tijd: een catechetische doopcursus op weg naar de Paaswake. In de oude kerk werden de geloofsleerlingen gedoopt in de Paasnacht en kregen ze de weken daarvoor uitgebreid onderricht. In deze periode werd er van oudsher ook gevestigd.

De zondagen worden niet meegerekend bij de veertig dagen.

In de laatste week voor Pasen (de Stille Week) ligt alle accent op het lijden en sterven van Jezus. De Palmzondag (laatste zondag voor Pasen) heeft altijd een dubbel karakter: *Heden hosanna, morgen kruisigt Hem* (Gez. 173: 5).

De drie dagen van Pasen:

Witte Donderdag (wit): het accent ligt op de inzet van het Avondmaal

Goede Vrijdag (paars): het lijden van Christus staat centraal

Stille Zaterdag (wit): deze enigszins lege dag eindigt in de Paaswake waarin alle aspecten van de paasviering samenkomen: lijden, sterven en opstanding.

De viering in de paasnacht is een wake. Dat wil zeggen een dienst die in de steeds dieper wordende duisternis wacht op de opstanding, die bij het aanbreken van het licht wordt gevierd.

PAASTIJD (de kleur is wit, kleur van de vreugde, kleur van Christus)

De vreugdetijd van Pasen omvat een periode van vijftig dagen. Deze Paastijd begint op de Eerste Paasdag en eindigt na de Vijftigste Paasdag, **Pinksteren** (kleur rood).

Vanaf Pasen brandt er een nieuwe paaskaars in de kerk.

Op de veertigste dag naar Pasen vieren we de **Hemelvaart** van Jezus.

TRINITATIS (de kleur is wit)

De zondag na Pinksteren wordt *Trinitatis* ('van de Drie-eenheid') gevierd, het feest ter ere van de drievuldige naam van Vader, Zoon en heilige Geest.

Dan volgen de **ZOMERTIJD** en de **HERFSTTIJD** (de kleur is groen, kleur van nieuw leven en hoop).

Bronvermelding:

- M.A. Vrijlandt, *Liturgiek*, Zoetermeer 1992
- *De weg van de liturgie*, onder eindredactie van Paul Oskamp en Niek Schuman, Zoetermeer 1998
- *Dienstboek, een proeve, Schrift, Maaltijd, Gebed*, Zoetermeer 1998
- G.F.H. Kelling, *Valt er nog wat te vieren?*, Gorinchem 1992